

Sport en ALS: een gevaarlijk koppel?

Rond de eeuwwisseling zaaide de mysterieuze spierziekte amyotrofe laterale sclerose (ALS) paniek in het Italiaanse voetbal. Abnormaal veel elitespelers vielen als slachtoffer. Sindsdien regent het mogelijke verklaringen, maar geen enkele voldoet. En dat zorgt nog altijd voor enige onrust.

– Door Jan Etienne & Philippe Lambert

Amyotrofe laterale sclerose, afgekort tot ALS, is een vreselijke aftakelingsziekte van het zenuwstelsel. Ze tast in het ruggenmergkanaal de motorische zenuwen aan die de spieren aansturen. De aangetaste cellen geven steeds minder impulsen door naar de spieren, die daardoor systematisch verzwakken en weggewijnen. Uiteindelijk raakt het lichaam volledig verlamd, het overlijden volgt meestal binnen 2 à 5 jaar. De aandoening staat de laatste tijd weer volop in de belangstelling als gevolg van de *ALS Ice Bucket Challenge*, die viraal de wereld veroverde (zie kader).

Dood van een sporticoon

De aandoening werd in 1869 voor de eerste maal in detail beschreven door de Franse neuroloog Jean-Martin Charcot en heeft dan ook heel lang zijn naam gedragen: de ziekte van Charcot. In de Verenigde Staten stond de aandoening in 1938 plots in het centrum van de belangstelling toen bleek dat Lou Gehrig, een van de grote namen in het Amerikaanse baseball, aan de ziekte leed. Hij was slechts 35 toen hij de diagnose te horen kreeg en overleed in juni 1941. Omdat Gehrig een topsporter was, raakte ALS in het Amerikaanse geheugen verankerd als een aandoening van sporters.

In Europa maakte ALS haar grote entree in de media in 1998 nadat de vrouwen van Italiaanse ex-profvoetballers aan het licht hadden gebracht dat abnormaal veel competitievoetballers aan de ziekte gestorven waren. Als reactie op de onthullingen van de voetbalweduwen startte de Italiaanse justitie een gigantisch onderzoek. ALS is immers een zeer

zeldzame ziekte, met gemiddeld slechts 2 tot 6 gevallen op de 100.000 mensen. De cijfers lopen wat uiteen naargelang van de bron. Onder de 30.000 voetballers uit de Italiaanse voetcompetitie tussen 1980 en 2008 telde men echter 51 slachtoffers – dat is toch al gauw bijna 30 maal meer dan normaal. Het Italiaanse voetbal leek daarmee enorm zwaar getroffen en iedereen stelde zich vragen naar het waarom.

Op zoek naar antwoorden

Uiteraard was doping een van de eerste richtingen waarin naar een verklaring gezocht werd. Toch lijkt doping als oorzaak weinig waarschijnlijk omdat de rest van de topsporters gespaard bleef, terwijl bijvoorbeeld sprinters, kogelstoters, gewichtheffers, enzovoort in die jaren toch ook geen doetjes waren wat doping betrof.

Een tweede piste concentreerde zich op zogezegd typische voetbalblessures, zoals klappen op het hoofd samen met de impact van het koppen van de bal, een derde piste op giftige stoffen zoals onkruidverdelgers en andere pesticiden die gebruikt worden om de grasvelden te onderhouden. Een groot onderzoek van een 15.000 Italiaanse rugbyspelers lijkt die pistes onderuit te halen. Rugbyspelers krijgen eveneens veel knallen op het hoofd te verwerken en spelen op soortgelijke grasvelden, maar telden geen ALS-zieken onder hun leden. Volgens meer recente studies lijken slagen op het hoofd en hersenschuddingen toch een risicoverhoging in te houden, al moet dat nog verder uitgeklaard worden.

Ook Springboks in de val

De kaarten werden opnieuw geschud in maart van dit jaar. Een Franse tv-reportage bracht uit dat verschillende vroegere spelers van de legendarische rugbyploeg van de Zuid-Afrikaanse Springboks, die in 1995 de wereldbeker rugby won, aan bizarre aandoeningen leden of overleden. Eén speler had ALS, een tweede overleed in 2010 op 39-jarige leeftijd aan een hersentumor en een derde leed aan een ontsteking van het ruggenmerg, myelitis transversa, een ziekte die gemiddeld slechts 1 op de 1 miljoen treft. Dit leek net als in Italië opnieuw geen toeval.

Er zijn trouwens nog meer cijfers. In Canada telde men 8 gevallen van ALS onder 15.000 American-footballspelers van de nationale

Beiga Image

liga. Omgerekend 53 per 100.000 en dus opnieuw veel meer dan normaal. Canadese onderzoekers vroegen vervolgens aan alle voetballers om hun hersenen na hun overlijden aan de wetenschap te schenken. Dat het onderwerp leeft, blijkt uit een briefje van een van de atleten voor zijn zelfmoord waarin hij schrijft: “Ik schiet mezelf in het hart, zodat ik mijn hersenen niet beschadig.”

Gokwerk, meer niet

ALS is hoogstwaarschijnlijk het gevolg van een geheel van meerdere factoren, waaronder een zekere genetische voorbeschikking in een mogelijke samenhang met toxische stoffen of organismen, die via complexe en nog onbekende processen op elkaar inspelen. In 5 tot 10% van de gevallen is er sprake van een erfelijke vorm, maar slechts bij 20% van die mensen is de plaats van de erfelijke afwijking en daarmee ook het risico op overerving door de kinderen bekend. Leden van die zeldzame families kunnen een DNA-test laten uitvoeren om de afwijkingen op te sporen.

Misschien spelen sommige vormen van intensieve sport ook een rol in het ontstaan van ALS. Maar voorlopig is er niets dat systematisch in die richting wijst. Het is best mogelijk dat de samenhang met sport, die sommige mensen nu menen te zien, niets meer is dan

een reeks van toevalstreffers of een verhoogde aandacht voor de aandoening in bepaalde milieus. Zo blijft het toch uitermate bizar dat alleen in het Italiaanse voetbal slachtoffers vielen en dat daarbuiten geen gevallen bekend zijn, terwijl het voetbal geen grenzen kent en in veel landen even pittig gespeeld wordt als op het Italiaanse schiereiland.

Dat brengt dan weer voeding aan voor de stelling dat de Italiaanse *epidemie* van ALS toeval was. Er is ook veel te weinig onderzoek uitgevoerd om ook maar met de minste zekerheid iets over de mogelijke samenhang met sport te kunnen besluiten. De aandoening is ook dermate zeldzaam dat haar bestaan absoluut geen reden kan zijn om minder te gaan bewegen. De gevaren van een passieve levensstijl zijn gigantisch veel groter dan het risico om ooit ALS te ontwikkelen.

Eén ding staat als een paal boven water: er is veel geld nodig om deze spierziekte te bestuderen. Tegelijk moeten we in het achterhoofd houden dat dit een erg zeldzame aandoening is. We mogen het gevaar ervan dus niet nodeloos uitvergrooten, wat niet wegneemt dat het een uitermate ernstige aandoening is, waarbij de slachtoffers al van zeer vroeg weten hoe hun einde er waarschijnlijk zal uitzien. We horen het nodige te doen om hun lot te verbeteren. ■

Is ALS een gevolg van typische voetbalzeden, zoals keihard 'koppen' tegen een bal?

Het blijft een raadsel waarom alleen het Italiaanse voetbal getroffen wordt.